

ACTA CONCILIORVM OECVMENICORVM

IVSSV ATQVE MANDATO

SOCIETATIS SCIENTIARVM
ARGENTORATENSIS

EDIDIT

EDVARDVS SCHWARTZ

TOMVS ALTER
VOLUMEN QVINTVM

MDCCCCXXXVI

WALTER DE GRUYTER & CO.

VORM. G. J. GÖSCHEN'SCHE VERLAGSHANDLUNG — J. GUTTENTAG, VERLAGS-
BUCHHANDLUNG — GEORG REIMER — KARL J. TRÜBNER — VEIT & COMP.
BEROLINI ET LIPSIAE

CONCILIVM VNIVERSALE CHALCEDONENSE

EDIDIT

EDVARDVS SCHWARTZ

VOLVMEN QVINTVM
COLLECTIO SANGERMANENSIS

MDCCCCXXXVI

WALTER DE GRUYTER & CO.

VORMALS G. J. GÖSCHEN'SCHE VERLAGSHANDLUNG — J. GUTTENTAG, VERLAGS
BUCHHANDLUNG — GEORG REIMER — KARL J. TRÜBNER — VEIT & COMP.

BEROLINI ET LIPSIAE

Printed in Germany

Archiv-Nr. 47 02 36

Druck von C. O. Röder A.-G., Leipzig

PRÆFATIO

I. DE CODICIBVS

Collectionis quæ hoc quinto atque ultimo uolumine tomi alterius edita est, huc usque partes tantummodo publicatæ sunt, totius ne descriptio quidem a quoquam est instituta. tenuis est eius memoria. ex uno exemplari deriuati sunt duo codices aeuo Carolino conscripti. quorum alter in monasterio ordinis S. Benedicti Corbeiensi confectus translatus fuit in monasterium S. Germani a Pratis Parisinum, in cuius bibliotheca erat numero 466 signatus; nunc est in bibliotheca Nationali Parisina codex Latinus 12098 [P]. scriptus est diligenter; quæ frequentes sunt confusiones inter *o* et *u*, *i* et *e* uel omissio litteræ *m* in terminationibus, exemplaris, non ipsius codicis uitia sunt. correcturæ antiquæ admodum raræ sunt. quoniam est recensio fundamētum etsi non unum, sed longe optimum, aptius uidebatur ex eo nomen desumere collectionis totius quam ex litteris encycliis ceterarum partium ratione non habita. in foliis 1 parte auersa non ab ipso codicis librario, sed ab homine eiusdem fere sæculi, bibliothecario, ni fallor, monasterii Corbeiensis scripta sunt:

Calcedonensis synodi testis est hic codex encyclius nuncupatus. Tanta enim reuerentia et tanta laude eam concelebrat ut sanctæ auctoritati merito iudicet comparandam Quem codicem id est totius orbis epistolarum [sic] a uiro disertissimo epiphānio instante casiodoro senatore de greco in latinum uersus est

Quem sequitur libellus a scō liberato archidiacono ecclesiæ cartaginensis regionis sextæ collectus satis necessarius

Post quem sequitur liber beati prosperi contra librum cassiani abbatis qui p̄notatur de protectione dī quia contra beatum augustinum sentire uidetur

Secuntur deinde eplæ scōrum patrum et exceptiones (i. e. excerp̄tiones) quædam satis utilissimæ

Prima notatio desumpta est ex Cassiodoro de instit. diuin. litt. II [PL 70, 1123] *Chalcedonensis synodi testis est codex encyclius qui eius reuerentiam tanta laude concelebrat, ut sanctæ auctoritati merito iudicet comparandam. quam codicem ἐγκύκλιον, id est totius orbis epistolarium, a uiro doctissimo Epiphānio fecimus in Latinum de Græco sermone conuerti.*

Alter et Parisini P gemellus est codex Vindobonensis 397 [W]; in fol. 1 extat nota s. xv scripta: *Codex Monasterii sancti Iacobi apli prope Moguntiam in monte specioso. N° x. scriptura codicis mihi quidem Parisino paulo recentior uidetur. frequentissimæ sunt correcturæ antiquæ plerumque ex coniectura factæ. codicem qui quamuis commodo loco seruatus diu latuit ignotus, adhibui primus.*

Tertium eiusdem originis codicem olim extitisse in bibliotheca capituli ecclesiæ Bellouacensis testantur Philippus Labbé [Concil. III 890] et Stephanus Baluze [Nou.

Coll. concil. 1409. 1410]. in eodem codice Liberati quoque breuiarium extitisse concludere licet ex breui mentione quam eius fecit Iohannes Garnier in editionis præfatione cap. xv nulla ex eo lectione notata, neque minus certum esse uidetur in codice isto totam collectionem fuisse perscriptam. sicut plurimi codices Bellouacenses, etiam ille periit; sed Baluzii accurata sedulitas satis magnum lectionum numerum notauit, ut de eo possit iudicari. sunt hæ:

- p. 4, 37 *gestata* Bell. *testata* PW. *temptata* coniectura inuenerunt editores Romani.
 - p. 5, 35 *solos* om. Bell. *solus* uitio solito P; pro uerbis *reptos auctores solos* — licet W habet *replicet*.
 - p. 6, 21 *facietis* [= PW] in *facitis* corr. Bell. non aliter quam Surius.
 - p. 8, 24 *siue* Bell. et W, *seue* P. uera lectio est *sæue*.
 - p. 13, 11 *auxilium* Bell. *exilium* PW recte.
 - p. 14, 37 *quondam* Bell. et P, de quo tacet Baluze; *quod* W, *del. W^{corr}*.
 - p. 15, 39 *præsideret* Bell. *præsederet* PW frequenti corruptela ex *præsedere* mutatum.
 - p. 16, 28 *disperget* Bell. et W^{corr}, *disparget* PW. legendum est *dispergat*.
 - p. 18, 27 *inimitatione* Bell. *inminutione* PW. legendum est *inminutionem*.
 - p. 28, 14 *artosidiadis* Bell. *arrosidiadis* P *arrodisiadis* W. latet *Afrosidiadis*.
 - p. 35, 38 *miseretur* Bell. PW; non recte Baluze in P esse *misereretur* notat.
 - p. 38, 14 *agnos* Bell. et P^{corr} recte; *agnus* P *agnas* W
 - p. 44, 37 *habent* Bell. *habens* PW; legendum est *habes*.
 - p. 51, 4 *andrianopolis* Bell. *adrianopolis* PW recte.
 - p. 51, 22 *exilii* Bell. et P^{corr}, *ex illis* P *ex illi* W. *et illi* emendauit Surius.
 - p. 53, 17 *in illo* Bell. *illo* PW recte.
 - p. 54, 10 *redidit* Bell. *edidit* P *edixerunt* compendio scriptum W, recte.
 - p. 54, 25 *audiui diuino lumine* Bell. *audiui uolumine* PW. *diuino lumine* emendauit Surius.
 - p. 58, 3 *micuus* Bell. = PW; non recte dicit Baluze in P scriptum esse *micuius*.
 - p. 60, 2 *ac sapientiam* PW om. Bell.
 - p. 65, 35 *ad* PW om. Bell.
 - p. 68, 16 *denique* Bell. *deinde* PW, recte.
 - p. 69, 1 *adranæ* Bell. *adrianæ* PW, recte.
 - p. 73, 26 *fuguras* Bell. *figuras* PW; num recte proposuerit Baluze *fixuras*, dubito.
 - p. 74, 12 *expugnatores* Bell. *propugnatores* PW, recte.
 - p. 84, 32 *adiunt* Bell. et P *audiunt* W *aiunt* P^{corr} recte
 - p. 91, 12 *quoniam* PW om. Bell.
 - p. 93, 1 *do* Bell. *dona* PW; legendum est *donauit*.
 - p. 94, 18 *ab omnibus* in P deesse recte notat Baluze, tacet de Bell.
 - p. 96, 22 *despiciat* Bell. *desipiat* PW; legendum est *diripiat*.
- addendi sunt duo loci Leonis papæ ep. 51, quam quoniam edidi uol. 4 p. 101 sq., iterum recensere nolui:
- uol. 4 p. 102, 14 *utique* Bell. *ut quæ* PW cum ceteris codicibus, recte
 - p. 103, 9 *peruersione* Bell. *peruasione* PW [= MV, recte] *persuasione* GI.

Facile apparet codicem Bellouacensem proxima cognatione cum codice P fuisse coniunctum, longius distare a codice W; ut p. 8, 24 cum isto concordare uideatur,

inde explicatur quod uterque librarius in eandem prauam mutationem lectionis non intellectæ inciderunt. sed et diligentia librarii Bellouacensis minor erat Corbeiensi et modestia: p. 4, 37. 44, 37. 51, 22. 96, 22 locos corruptos corrigendo etiam peiores reddit. coniectura, non ex alio codice p. 54, 25 ex *audiuiuo lumine* siue librarium siue correctorem elicuisse *diuino lumine*, inde elucet quod *audiui* in textu remansit. non displiceret opinio Bellouacensem ex Parisino esse transcriptum, nisi obstaret Baluzii collatoris prudentis et periti silentium in loco p. 94, 18: si *ab omnibus* non in *P* tantum, sed etiam in Bellouacensi defuisset, non scripsisset [Noua Coll. conc. p. 1445] hæc non extare in codice Corbeiensi, sed in *ueteribus libris*, quibus uerbis consensum codicum Corbeiensis et Bellouacensis significare solet. probabiliter igitur utrumque codicem debere conicit [l. c. p. 1409. 1410] diligentia Odonis episcopi Bellouacensis, qui cum fuerit etiam abbas Corbeiensis, hæc duo exemplaria conscribi fecerit in usum canonicorum Bellouacensium et monachorum Corbeiensium.

Multo ætate lectionumque bonitate inferius est alterum codicum genus neque totam continet collectionem sed nihil nisi Liberati breuiarium [2], epistulas ad Theodorum dictum Mopsuestenum præter ultimam [3—7], epistulas Isidori Pelusiotæ ad Cyrillum [9—12], defensionem fidei factæ a Cyrillo [13], capitula Cyrilli et testimonia diuersorum [14], Theodoretæ de trinitate [15], excerpta ex epistulis ficticiis Quintiani episcopi Asculani et Asclepiadis episcopi Trallensis ad Petrum Fullonem [16. 17]. hæc series in eis codicibus quos Hinschius classi C sæculo duodecimo non antiquiori attribuit, adnectitur Leonis epistularum collectioni [cf. Hinschius, decretales Pseudo-Isidorianæ p. LXX¹ et huius tomi uol. 4 p. XXXII sq.]. sicut in Leonis epistularum editione, ita in hac ex codicibus Ps. Isidorianis quos enumerat Hinschius l. c. p. LXVII, elegi codicem Vaticanum 1340 [7].

Ad codices Ps. Isidorianos classis C pertinet codex quoque s. XIII pulcherrime et diligenter conscriptus qui nunc est Parisinus 2244 [7], olim fuit Mauricii le Tellier Remorum archiepiscopi primique Franciæ Paris [† 1710]. etsi enim collectionem Ps. Isidorianam ipsam non continet, habet multa illius additamenta quæ codicum classis C propria sunt. insunt enim ei post Gregorii papæ 1 homilias

- f. 181^r—199^r ex Collectione Sangermanensi ea quæ modo enumeraui, secuntur sicut in codicibus Pseudoisidorianis classis C f. 199^r—203^r Athanasii epistula ad Epictetum, Cyrilli epistula ad Iohannem Antiochenum [t. 1 5 p. 334 sq.], Augustini libellus de fide catholica contra omnes hæreses
- f. 203^r Epistula Hilari papæ ad Leontium Veranum et Victorium [sic] episcopos [JK 562]
- ibid. Epistula Tarraconensium episcoporum ad Hilarum papam, inc. Quoniam curam. f. 203^v Epistula episcoporum Tarraconensium ad Hilarum papam, inc. Etiam si nulla
- f. 204^r Incipit tomus de anathematis uinculo Gelasii papæ [Abhandlg. d. Bayer. Akad. d. Wiss. N. F. 10 Coll. Veron. 6]
- f. 206^v Incipiunt epistolæ Vitaliani papæ
 - epistula ad Paulum episcopum Cretensem, inc. Nonodecimo die [JK 2090]
 - f. 207^r epistula ad Vaanem cubicularium, inc. Semper celsitudo [JK 2091]
 - ibid. epistula ad Paulum Cretensem, inc. Ad cognitionem [JK 2092]
 - ibid. epistula ad Georgium episcopum Syracusanum, inc. Gesta siue sententiam [JK 2093]
- f. 208^r Exemplar epistolæ Martini papæ ad beatum Amandum Traiectensem episcopum, inc. Fraternalitatis tuæ [JK 2059]

f. 209^r Incipiunt decreta Innocentii papæ Samsoni Remensi Henrico Senonensi archiepiscopis etc. inc. Testante apostolo [JK 8148]

Deficiunt phototypa f. 209^r et 210, non dubito quin illis insit Innocentii papæ II decretum alterum Samsoni Remensi etc., quod incipit Præsentia scripta [JK 8149]. secuta esse decreta concilii Lateranensis a. 1139 constat; initio enim f. 211^r habentur illorum ultima uerba: *aliis schismaticis et hereticis euacuamus et irrita esse censemus*. ultimum locum in codice [f. 211^r—212^r] tenent capitula et statuta concilii Remensis sub Eugenio papa habiti a. 1148.

Quæ si cum eis comparaueris additamentis quæ codicibus collectionis Ps. Isidorianæ classis C inesse testatur Hinschius p. LXXI. LXXII, certus eris omnia quæ in codice Telleriano post Gregorii homilias perscripta sunt, desumpta esse ex codice illius classis. non mirum igitur codices IT plerumque easdem exhibere lectiones.

II. DE EDITIONIBVS

Primus ex Collectione Sangermanensi typothetis dedit publicanda P. Crabbe in CONCILIORVM TAM GENERALIVM QVAM PROVINCIALIVM [cf. uol. 3, I p. XV] tomo altero p. 98—128 omnia ea quæ insunt codicibus Ps. Isidorianis, i. e. 2. 3—7. 9—17. eum secutus est non sine mutationibus Laurentius Surius in Conciliorum omnium tam generalium quam prouincialium uolumine secundo, quod in publicum prodiit 1567, Sixti papæ V auspiciis repetitum est Venetiis 1585. gestis concilii Chalcedonensis Latinis — Græca habent neque Crabbe neque Surius — adnectit quas nuncupat in columnarum titulis *Epistolas illustrium personarum Pro Concilio Chalcedonensi*, hoc est partem primam totam Collectionis Sangermanensis, quam se primum in lucem emittere ipse in epistula ad lectorem præmissa gloriatur. seruat ordinem qualis extat in codicibus PW. multis aliis interpositis post Constantinopolitanæ synodi ab Iustiniano habitæ gesta exhibet Liberati breuiarium ceteris omissis omnibus quæ in codicibus et apud Crabbium illud secuntur.

Crabbium usum esse codice aliquo Ps. Isidorianæ collectionis uel sine lectionum collatione inde apparet quod apud eum sicut in illis codicibus deest pars prima Collectionis Sangermanensis. quem Surius in illa quam primus edidit, codicem adhibuerit, ex paucis lectionibus manifestum fit:

- p. 3, 7 *sunt P sint W* Sur
- p. 3, 20 *sacras P santias W sanctas W^{corr}* Sur
- p. 5, 35 *reperitas auctores solus* [legendum solos] *pænas soluere iubeamus licet P replicet W* Sur
- p. 8, 31 (Dorotheum) *us* (comitem) *P uestris W* compendio quod significat *uirum spectabilem* non intellecto, *uestrum* Sur
- p. 8, 33 *et* (sanctissimis ecclesiis) *PW a W^{corr}* Sur
- p. 12, 5 (electus a deo) ut (purpura) exorneris] *ut—exornaris P ut—exornatus W et—exornatus W^{corr}* Sur
- p. 12, 31 *pie sceque* (memoriæ principe Marciano) *P piæ scæ W pio sanctæ* Sur
- p. 13, 6 (ab ecclesia) *catholica et* (fide) *P catholicæ W ab ecclesiæ catholicæ fide* Sur
- p. 13, 35 *incontenebili P incontenibili P^{corr}W incontemnibili W^{corr}* Sur [for. incompræhensibili Sur in mg.]
- p. 13, 36 (neque regulas patrum) *neque* (legem) *P non W* Sur
- p. 14, 12 *eius loci P loci W* Sur
- p. 14, 27 (operatur hactenus) *sacra* (mysteria) *PW agit sacra W^{corr} operatur. Hactenus agit sacra mysteria* Sur

- p. 14, 37 (Proterio) *quondam* (episcopo) *P* quod *W* om. *W^{corr}* Sur
 p. 14, 39 (orthodoxos.) *uiros* (senes) *PW* uero *W^{corr}* *Orthodoxos uero senes* Sur
 p. 15, 39 (cui) *præsederet* (tyrannico modo et non legitima dispositione temptauit)
PW *præsederat* *W^{corr}* cui *præsederat* tyrannico modo, et non legitima dispositione tentauit Sur. *facili opera restituitur præsedere.*
 p. 16, 3 *sicut iam sanciuuit, elegere* *P* *sci uite legere* *W* *sci uitæ eligere* *W^{corr}* *quempiam sanctæ uitæ eligere* Sur
 p. 16, 4 *sedem* *PW* *sedi* *W^{corr}* Sur. ut locus corruptus sanetur, non sufficit correctura codicis *W*.
 p. 16, 5. 6 (quique possit) *uitam alexandrinorum populum* (. . . gubernare) *PW* *uita alexandrinorum populum* *W^{corr}* Sur. scribendum est *uitam Alexandrinorum populum* [= δῆµον].
 p. 16, 30 *diligentiæ suæ fauorisque* (sanctæ ecclesiæ) *P* *diligentiæ fauorisque* *W* *diligentiæ fauoris* Sur
 p. 16, 32 *donec* *P* *dn̄o hæc* *W* *Domino, hæc* Sur
 p. 16, 35 *ad suis ecclesiis* *PW* *ad suas ecclesias* *W^{corr}* Sur. delendum erat *ad*.
 Hæc sufficiant: codex *W*, qui tunc erat in monasterio s. Iacobi prope Moguntiacum, a Surio in monasterio Coloniensi degente adhibitus est.
 Aliter rem egit in Liberati breuiario iterum edendo post Crabbium. conferatur textus utriusque in capite III cum hac editione; lectiones Garnerianas non inutiliter esse adscriptas mox apparebit:

- p. 101, 13 *historia narrat*] *narrat historia* Sur Garn
 p. 101, 15 *Antiochia*] *ab Antiochia* Cr Sur Garn
 p. 101, 16 *castitate* Cass Cr Sur Garn *caritate* *PWIT*. Cassiodori historiam tripartitam sibi præsto fuisse ipse Crabbe testatur in nota marginali
 p. 101 [= 103, 27 huius editionis]: *Ecclesiasticæ historiæ lib. 12. cap. 5*
 p. 101, 19 *habebat consiliarium*] *ueluti consiliarium habebat* Cr *consiliarium habebat* Sur Garn
 p. 101, 19 *die prima* *PIT* *die primo* *W* Sur Garn *die decima* Cass. *decimo die* Cr. de re ipsa cf. t. I 1, 8 p. 6
 p. 101, 25 *firmare* *PWIT* Sur Garn *confirmare* Cr
 p. 101, 26 *arguere* *PWIT* Sur Garn *eum arguere* Cr
 p. 101, 27 *hoc* *PWIT* Sur Garn *ex hoc* Cr
 p. 101, 30 *sed* *PWIT* Sur Garn *et* Cr
 p. 101, 32 *mutantibus* *PWIT* Sur Garn *imitantibus* Cr
 p. 101, 33 *quia* *PWT* ut *I* quod Cr Sur Garn
 p. 101, 34 *Pauli*] *Pauli Samosatani* Garn
 p. 101, 34 *doctrinam* *PWIT* Sur Garn *dogma atque doctrinam* Cr
 p. 101, 35 *tunc*] *nunc* Sur
 p. 101, 35 *dabat* *PT* *dabatur* *WI* Cr Sur Garn
 p. 101, 36 *agere*] *agendi* Cr Sur Garn
 p. 101, 36 *uenerant* *PW* *uenerunt* *IT* Cr Sur Garn
 p. 101, 36 *constantinopolitano* *PW* Sur Garn *constantinopolitanorum* *IT* Cr
 p. 101, 37 *sugresserant* *PW* *sugresserunt* *IT* Cr Sur Garn
 p. 101, 37 *constantinopolim* *PWT* *constantinopoli* *I* Cr Sur Garn
 p. 102, 9 *in qua* *PW* *qua* *IT* Cr Sur Garn
 p. 102, 9 *et*] om. Garn
 p. 102, 9 *reddidit*] *reddit* Garn

- p. 102, 10 *eo illa] illo eadem* Garn
- p. 102, 10 *pstaret PWT pstaret ut I perstaret* Sur Garn. lectionem *perstet* Crabbe desumpsit ex Gestis Chalcedonensibus [uol. 3 p. 85, 17]; nota enim marginalis *Supra Tomo I. sub numero 458* pertinet ad eum locum quo in Gestorum actione prima recitatur Cyrilli ad Nestorium epistula ipsaque ibi lectio *perstet* exhibetur.
- p. 102, 11 *concordia* Cr ex Gestis Chalcedonensibus, Sur Garn *discordia PWIT*
- p. 102, 12 *est principium] principium est* Cr Sur Garn
- p. 102, 14 *sermonem PWI* Garn errorem *T* Cr Sur
- p. 102, 18 *theodori T* Cr Sur Garn *theodoriti PWI*
- p. 102, 20 *parum PWIT prauum W^{corr} parum prodesse* Cr Sur Garn. infelix est Crabbii supplementum
- p. 102, 23 *constantinopolim PWT constantinopoli I* Cr Sur Garn
- p. 102, 24 *cui identidem PW^{corr}IT* Cr *cui idietidem W* *cui idem* Sur Garn
- p. 102, 25 *et¹ PWIT* Sur Garn om. Cr
- p. 102, 29 *incidisse PWIT* Sur Garn *declinare* Cr
- p. 102, 32 *sic esse ecclesiam] ecclesiam sic esse* Cr Sur Garn
- p. 102, 32 *perturbatione] perturbationibus* Cr Sur Garn
- p. 102, 33 *subripuit PWIT* Sur Garn *subrepsit* Cr
- p. 102, 34 *quidem PWIT* Sur Garn om. Cr
- p. 102, 35 *sectantem PWIT* Sur Garn *suscitantem* Cr
- p. 102, 35 *qui] quæ* Cr in margine
- p. 102, 35 *sacerdotum PWIT* Sur Garn om. Cr
- p. 103, 1 *hanc] hæc* Cr Sur Garn
- p. 103, 2 *conferrent PWIT* Sur Garn *ferrent* Cr
- p. 103, 3 *ipponiregiensi PW Hipponiregiensi* Garn *ypponiensi IT Hippo-*
niensi Cr *Hipponen* Sur
- p. 103, 3 *ebagnum PW ebagnium T* Cr Sur Garn *ebaginum I*
- p. 103, 4 *ipsi PWIT* Cr Sur *ipse* Garn
- p. 103, 4 *euagnus PW ebagnus W^{corr}T ebagnus T* Sur *Ebagnius* Cr Garn
- p. 103, 5 *capreolo PWIT* Sur Garn *Campolo* Cr
- p. 103, 7 *capreolus PWIT* Sur Garn *Campolus* Cr
- p. 103, 9 *concilium congregare non ualens] non ualens congregare concilium* Cr
Sur Garn
- p. 103, 11 *romanus PW* Sur Garn om. *IT* Cr
- p. 103, 11 *scripsit PW* Sur Garn *misit IT* Cr
- p. 103, 11 *Nestorio] om.* Cr
- p. 103, 12. 13 *ad cuius ordinationem gauisus est PW* Sur Garn *ab eius ordina-*
cione IT Cr
- p. 103, 14 *suæ] om.* Cr Sur Garn
- p. 103, 17 *episcoporum omnium] omnium sanctorum episcoporum* Cr Sur Garn
- p. 103, 17 *separatum] esse separatum* Cr Sur Garn
- p. 103, 18 *Cyrillo] om.* Cr
- p. 103, 20 *minime nestorius PW* Cr Sur Garn *nestorius minime IT*
- p. 103, 20 *corpore PWIT* Sur Garn *communione episcoporum uel coepisco-*
porum Cr
- p. 103, 21 *de eo PIT deo W de re* Cr Sur Garn
- p. 103, 24 *afferunt] afferrent* Garn.

Non multis opus est uerbis ut et origo et affinitas editionum Crabbianæ et Surianæ explicentur. ille, sicut dixi, codicem adhibuit quales sunt *IT*; num istius codicis librarius textum fœdis interpolationibus uastauerit an, quod credere malim, Crabbe ipse an uterque, discutere otiosum est. Surius etsi illi codex antiquior et melior præsto erat, textum suum superstruxit Crabbiano, locis tamen haud paucis lectiones codicis illius antiqui *W* introduxit: euasit textus uariis atque multicolor instar pennarum psittaci.

Magno conciliorum Græcorum ac Latinorum operi olim ab Antonio Augustino concepto, deinde Sixti papæ v iussu ab Antonio Carafa cardinali studiose inchoato, post horum uero mortem sine zelo lenteque continuato sub Paulo papa v finis impositus est initio parum dignus. inprudenti et infelici consilio in tomo altero qui prodiit a. 1609, ex constitutionum sacrarumque collectione quæ in codicibus Græcis terminat Gesta Chalcedonensia, et Collectionis Sangermanensis parte priore ex Surio desumpta, nulla ordinis traditi ratione habita, compilata est pars quædam tertia concilii Chalcedonensis, quo facto collectionum antiquarum memoria oblitterata spissisque tenebris inuoluta est. sicut fieri solet, qui post editionem Romanam conciliorum magna uolumina corradere magis quam componere perrexerunt, multa inseruerunt addideruntque, sed falsam editionis Romanæ dispositionem retinuerunt.

Postquam Philippus Labbé tomo v Conciliorum a. 1671 Surii exemplum secutus Liberati breuiarium ex illius editione desumptum Gestis concilii quinti iterum adnexuit, a. 1675 quasi recentior et felicior athleta in campum descendit Iohannes Garnier noua Liberati editione in medium proiecta. Labbæum paulo ante mortuum indecenter conuiciatus — illum enim tangunt uerba cap. xv *prodiit nuper cum innumeris mendis — illius mendis nunc* carere gloriatur Liberatum *ope manuscriptorum codicum trium optimæ notæ Telierani, Bellouacensis et Nostri*, i. e. collegii Claromontani Parisiensis copiosa bibliotheca imprimis a Iacobo Sirmond instructi; codicem collectionis Ps. Isidorianæ in illa bibliotheca fuisse testatur Hardouin, cf. Hinschium p. LXXIII¹. editionem nouam mendis Surianis, quæ etiam Labbæana sunt, minime carere probant lectiones quæ supra ex breuiarii capite IIII collegi: sunt ex Surio desumptæ pæne omnes præter unam ex Bellouacensi, ni fallor, tacite petitam p. 103, 3 nonnullasque coniecturas otiosas. de Bellouacensi et Claromontano tacet Garnier præter unam istam quam modo attuli mentionem; ex Telleriano [= Parisin. 2244 T] excerpit p. 285 sq. uarias lectiones LXV quæ documento essent codicem, sicut dicit, optimæ notæ ei non frustra ab homine eximie nobili commodatum esse. plurimæ non codicis *T* propriæ sunt, sed communes omnium codicum *PWIT*, iis scilicet locis quibus Garnier maluit textum Surianum retinere quam ex codicibus emendare. qui ceteras discusserit, præter noua censuræ documenta, cui Crabbii Surique editiones subieci, de Garnerii fide atque diligentia idem iudicium adquiret atque illud quod olim tuli de Marii Mercatoris editione [t. I 5, I p. VII]. ecce loci ipsi; Garnerii exemplum secutus illius lectiones loco priore collocaui, secundo quas ex *T* excerptas esse dicit:

- p. 98, 29 *Cappadociæ* [= *PWIT* Sur]: deest [= Cr]
 p. 99, 17 *ponit et* [= *PWT* Sur]: *penitus* [*penitet I pœnitens* Cr]
 p. 99, 32 *subsistentiam* [*PWT*, Cr in margine, Sur]: *substantiam* [= *I* Cr]
 p. 104, 11 *ita acta* [= Sur]: *ista fecit* [= *I*; *ita fecit PWT ita facta W^{corr} ista* Cr]
 p. 104, 16 *Dexianus* [= *PW*]: *Asianus* [= Cr Sur; *axianus IT*]
 p. 105, 20 *comitem S. L. sacram*: *sacram* [= Cr; *comitem sacrarum [sacrorum W]*
PW comitem sacram IT Sur]

- p. 105, 32 *fecerunt* [= *I* Sur]: *fecerant* [*fuerunt* *PW* *ferunt* *T* *afferunt* Cr]
 p. 106, 4 *exorta* [= *PW* Sur]: *orta* [= Cr; *mota* *IT*]
 p. 106, 15 *uera* [= *PWIT* Sur]: om. [= Cr]
 p. 107, 2 *unitionis* [= *PWIT*, Cr in mg., Sur]: *unionis* [= Cr]
 p. 107, 9 *suæ* [= *PWIT* Sur]: om. [= Cr]
 p. 108, 33 *decibiles* [= *PWIT* Sur]: *dicibiles* [= *I*^{corr} Cr]
 p. 110, 14 *interpretationem* [= *PWIT* Sur]: *expositionem* [= Cr]
 p. 111, 23 *ut ferunt rumores* [= *P*^{corr} Sur; *feruntur rumores* *W*^{corr} *fueruntur*
umores *P* *fueruntur rumores* *W*]: *rumoribus ut ferunt* [= Cr; *ut ferunt*
rumoribus *IT*]
 p. 111, 29 *catholicæ fidei* [in textu habet Garnier *catholicæ ueritatis* = Cr]:
catholici fidei [*catholici ueritatis* *PWIT* Sur]
 p. 113, 9 *sine fœnore* [= *PWIT* Sur]: om. [= Cr]
 p. 114, 26 *recusante* [= *PWIT* Sur]: *renunciante* [= Cr]
 p. 115, 24 *qui* [= Cr Sur]: *quia* [*quoniam* *PWIT*]
 p. 116, 17 *amatori* [= *PWIT* Cr Sur]: *amator*
 p. 120, 13 *et manifestata* [= *PWIT* Sur]: om. [= Cr]
 p. 122, 6 *concilium* [= *PWIT* Sur]: *secretarium* [= Cr]
 p. 123, 32 *ordinatus* [= *PWIT* Sur]: *ordinatus est* [= Cr]
 p. 127, 11 *sede*: *sede apostolica* [*sede catholica* *PWIT* Cr Sur]
 p. 134, 9 *Labronem*: *Labranon* [*labra* (i. e. λαύρα) *noni* *PWIT* *laborem* Cr Sur
Labranum Sur in mg.]

Quod frequenter lectiones Crabbianæ codici *T* a Garnerio attributæ sunt, inde explicauerim quod quas margini adscripserat lectiones et Crabbii et codicis *T*, inter se confudit. nonnullas etiam finxisse uidetur. fidei esse nullius conuictus est.

Post monachorum indocta conamina atque futilia Garnerii commenta primus priori certe collectionis Sangermanensis parti seriam nauauit operam Stephanus Baluze iure consultus. qui duobus annis post Garnerii editionem Liberati in Noua conciliorum collectione p. 1411 sq. docta de codice encyclo dissertatione præmissa lectiones codicum Sangermanensis et Bellouacensis enotauit in usum editoris futuri, qui huc usque non extitit.

III. DE COLLECTIONIS PARTE PRIORE

Autumno a. 457 Leo imperator, cum precibus eum adiissent et episcopi Aegyptii clericique Alexandrini partis Proterianæ Constantinopolim persecutionibus aduersariorum fugati et legati Timothei Aeluri, epistulas encyclias [Euagr. 2, 9 p. 59, 18. 25 Eulog. ap. Phot. 230 p. 283^a 32] per magistrianos ad episcopos metropolitanos paucosque eremitas fama celebratos misit, ut rescriberent quam celerrime [cf. p. 64, 32] quæ de usurpata Timothei ordinatione atque de fide concilii Chalcedonensis iudicarent. quæ illi uel synodi prouinciales ab illis conuocatae responderunt hieme a. 457/458 siue etiam postea — Baradoti monachi epistula diem habet subscriptam 27. m. Aug. a. 458 p. 38, 25, qua notatione confirmatur Marcellin. p. 87, 8 —, in unum congesta adiunctis ipsius epistula encyclia et precibus utriusque partis Aegyptiorum publicari iussit imperator nomine encycliorum [p. 9, 34. 98, 3. Pelag. pro def. trium capit. [Studi et Testi 57] p. 62, 20. Liberat. p. 124, 34. Pelag. II in ep. 2 ad episc. Histriae t. IIII 2 p. 110, 1. ep. 3 p. 116, 6. Vict. Tunnun. p. 188, 3] signata, quoniam uniuersa implebant quod epistula imperatoris toti corpori præfugens fieri iussit. cui uolumini eas tantum-

modo epistulas infuisse quas metropolitani et eremitæ ad imperatoris litteras encyclias rescripserunt, et per se intellegitur et uersione Latina confirmatur, at apud Græcos extitisse uidentur exemplaria quibus postmodum accreuerant additamenta. historia enim ecclesiasticæ a Zacharia Mytilenæo conscriptæ epitomator Syriacus 4, 5 præter Leonis ep. 97, quæ ad corpus encycliorum pertinet [cf. Corp. scriptt. Orient. Christ. III 5 p. 174, 25—28 cum illa epistula p. 104, 7—15], describit alteram quoque quæ egerit de incarnatione Christi; hanc ab imperatore ad Timotheum missam esse et ab illo impugnata libello speciali multis testimoniis instructo, quæ a se non transscripta esse dicit epitomator Syriacus [4, 6 p. 178, 5 sq., cf. *Abhndlg. d. Bayer. Akad. d. Wiss.* XXXII 6 p. 128^a]. his adiungit 4, 7 nonnulla de metropolitanorum litteris encycliis. alteram illam Leonis epistulam cui Timotheus aduersatus est [cf. Doctr. patr. 24, 9], esse constat celeberrimam epistulam 104, quæ scripta est d. 17. m. Aug. 458 et a corpore encycliorum aliena. Euagrius uero, qui Zachariæ opere pleno uti solet, 2, 10 Leonis epistulas illas duas inter se confudit. postquam enim epistulam 97 quæ primum inter metropolitanorum epistulas locum tenet, descripsit his uerbis πρῶτος . . . Λέων ὑπὲρ τε τῆς ἐν Καλχηδόνι συνόδου γέγραφε τὴν τε Τιμοθέου χειροτονίαν ἀπεδοκίμασε, pergit ἦντινα τοῦ Λέοντος ἐπιστολὴν Λέων αὐτοκράτωρ Τιμοθέω διαπέμπεται . . . πρὸς ὃν καὶ ἀντέγραψε Τιμόθεος, quæ uerba de nulla recte dicuntur epistula Leonis nisi de tomo illo altero quæ est ep. 104. manifestum esse errorem quem in Zacharia compilando commiserit Euagrius, neque multis egere uerbis putares, nisi pergeret ille: ὡν (Leonis epistolæ et Timothei libelli contra illam scripti) τὰ ἀντίγραφα μὲν σώζεται ἐν τοῖς καλουμένοις ἐγκυκλίοις, ἐμοὶ δὲ παρῆται, ἵνα μὴ πλῆθος ἐπεισαγάγω τῷ παρόντι πόνῳ. his enim probatur encycliorum corpori quod Euagrius adhibuit [2, 8—10], et Leonis epistulam 104 et Timothei libellum adnexa fuisse. neque deficit alterum testimonium Euagrio antiquius. quæ enim leguntur in libello fidei quem Iohannes Maxentius et consortes a. 519 legatis Romanis Constantinopoli obtulerunt [t. III 2 p. 3, 33]: *beatus papa Leo coactus est diuersorum patrum sententiis per illa quæ dicuntur encyclia, contradicentium ora obstruere*, Leonis quæ una testimoniis instructa est, epistulam 104 in encycliorum corpus fuisse receptam diserte demonstrant.

Cum propter controuersiam de tribus capitulis in Occidente concilii Chalcedonensis memoria acriore studio reuiuisceret pullularentque gestorum epistularumque quæ ad illud pertinebant, uersiones, etiam encycliorum corpus in maiorem concilii gloriam a uiro doctissimo Epiphanio in *Latinum sermonem conuerti* curauit Cassiodorus Senator, quando Gothorum regno destructo de uita publica secessit atque in Viuario ampla bibliotheca congesta clericæ iuuentuti instituendæ operam dedit [cf. de inst. diuin. litt. XI. 23]. translatum est corpus ipsum non minus additamentis liberum quam plenum neque decurtatum. quam plenitudinem quodam modo testatur numerus episcoporum qui litteris synodorum prouincialium subscripserunt, quingentorum, qui numerus idem est atque is quem Ephraim Antiochenus [cf. notam ad p. 98, 4] de exemplari Græco affert CCCCLX, neque est cur dubitetur, quin fere uerus sit, quoniam plures quam ipsi concilio Chalcedonensi, synodis prouincialibus aderant episcopi. gloriosæ uero exaggerationis causa Eulogius [Phot. 230 p. 283^a 36] pro subscriptorum numero quamuis magno tamen restricto introduxit summam omnium imperii sedium episcopalium MDC. alterum plenitudinis documentum est catalogus eorum ad quos epistula encyclia ab imperatore destinata est; eum in corpore primario epistulis quibus imperatori respondebatur, præmissum fuisse uel inde manifestum est, quod accurate secundum imperii diœceses dispositus est. patriarchas Romanum Constantinopolitanum Antiochenum Hierosolymitanum secuntur primo loco

diocesis Orientis metropolitæ prouinciarum Syriæ II Phœniciæ I Phœniciæ Libaniæ Ciliciæ I Ciliciæ II Augustoeuphratesiæ Osroenæ Mesopotamiæ Arabiæ Isauriæ Palæstinae II Cypri Palæstinae III. accedit episcopus Beryti titulo tantum metropolis, qui litteris specialibus non respondit, sed epistolæ ceterorum Phœniciæ I episcoporum subscripsit. adnectuntur tres monachi omnes in diocesi Oriente consistentes.

deinde exhibentur diocesis Ponticæ metropolitæ prouinciarum Bithyniæ Galatiæ I Galatiæ II Cappadociæ I Cappadociæ II Honoriadis Paphlagoniæ Helenoponti Armeniæ I Armeniæ II; deest culpa librariorum quorumcunque episcopus metropolitanus Ponti Polemoniæ, extat uero epistula [XL]. adduntur episcopi titulo tantum metropolitæ Nicææ et Chalcedonis prouinciæ Bithyniæ, Tabiæ prouinciæ Galatiæ I et Arabissi prouinciæ Armeniæ II, qui uterque synodalibus litteris episcoporum comprouincialium subscripserunt.

tertium locum obtinent diocesis Asiæ metropolitæ prouinciarum Hellesponti Asiæ Lydiæ Insularum Cariæ Lyciæ Pisidiæ Pamphylæ Pergensis Lycaoniæ Phrygiæ Pacatianæ Phrygiæ Salutaris Pamphylæ Sidensis. adduntur metropolitæ titulares Smyrnæ prouinciæ Asiæ et Hierapolis prouinciæ Phrygiæ Pacatianæ. qui num epistulas speciales miserint an comprouincialium episcoporum litteris synodalibus subscripserint, dici nequit, quoniam utræque perierunt.

secuntur diocesis Thraciæ metropolitæ prouinciarum Europæ Rodopæ Hæmimonti Mœsiæ II Thraciæ. errauit adnotando p. 24, 28 deesse metropolitanum Mœsiæ II; extat episcopus Marcianopolis metropolis Mœsiæ II in catalogo [nr. 53], sed neque in capite epistolæ XVIII neque inter suscriptores nominatur. forsitan mortuus sit illo ipso tempore, sicut Ibas episcopus Edessæ in catalogo [nr. 11] exhibetur, sed quoniam ille d. 28 m. Oct. a. 457 obiit, in epistula synodali Osroenæ primum locum tenet Nonnus. re uera deest iterum neglegentia librariorum metropolita titularis Beroæ, sed extat epistula [XVII].

finem faciunt præfecturæ Illyrici orientalis metropolitæ prouinciarum Macedoniæ Achaïæ Epiri ueteris Cretæ Thessaliæ Epiri nouæ Dardaniæ Daciæ mediterraneæ. adiunguntur Iulianus Coensis non ut episcopus, sed ut Leonis papæ apocrisarius et metropolita titularis Bizyæ. quibus præponendum fuisse putaueris metropolitanum prouinciæ Scythiæ, sed quoniam prouincia erat Gothorum, in ultimum locum reiectus esse uidetur.

Præter duo nomina quæ librariorum culpa siue exemplaris Græci siue Latine translationis excidisse dixi, metropolitam uerum uel titularem non inuenio qui iure desideretur. at ob stare uidetur locus quem Baluzii sagax operositas eruit ex codice Colbertino 4310 postea Parisini 2390 s. XII, ubi in *disputatione*, quam ille dicit *Benedicti Leuitæ aduersus Felicianam impietatem* (id est Felicis Vrgelitani), leguntur hæc [Baluze, *Miscellanea* 5 p. 48]: *Stephanus episcopus in encycliis ad Leonem principem ex inde scribens* [quid hæc duo uocabula significant, non intellego] *mirabiliter dicit* etc. septemdecim annis ante, in Noua Coll. Conc. p. 1407 doctus Colbertinæ bibliothecarius scripserat in fronte codicis istius, *dum recenseantur lucubrationes Benedicti, diserte scriptum esse Stephani Meneudis Episcopi*. quomodocunque hoc monstrum uersaueris, nomen metropolis seu ueræ seu titularis non elicies. ceterum Baluzium non errasse cum Benedictum istum Leuitam eundem fuisse diceret atque abbatem Anianensem ordinis S. Benedicti instauratorem familiaremque Ludouici Pii imperatoris, parum constat. in catalogo certe codicum manuscriptorum bibliothecæ regiæ III p. 275. 276 distingui uidentur. abbatis Aniensis dicitur [1] *summa fidei tomorum* XV, quæ nondum publicata est, sequitur [2] *confessio Benedicti Leuitæ*

[Baluze p. 56] et [3] *eiusdem opusculum de modis amicitiarum et ueræ amicitiae* quod non publicatum est, deinde post Alcuini nonnulla *Benedicti abbatis ad Guarnerium epistula de incarnatione dominica* [8, Baluze p. 1]. aliis interpositis exhibentur [13] *Benedicti Leuitæ disputatio aduersus Felicianam impietatem* [Baluze p. 30], *eiusdem laus hymnidica beatæ dei genetricis Mariæ* [14, non est publicatum], *eiusdem ad Guarnerium epistula de sectanda uera pietate* [15, Baluze p. 52]. quæ finem faciunt nr. 16 et 17, aliena sunt a Benedictis seu Leuita seu Anianensi. nr. 8. 13 [cf. initia p. 1 et p. 30]. 15 *eiusdem hominis* esse manifestum est, sed inter se pugnant uocabula *leuitæ* et *abbatis*. quæ enim proponit Mabillon [PL 103, 394] alia a Benedicto nondum presbytero scripta esse, alia ab abbate et presbytero, accipi nequeunt, *eiusdem* enim temporis sunt nr. 8 et nr. 13. etiam minus placent quæ proposuit P. J. Nicolai [*der h. Benedict* p. 49¹]. an modestia monachali Benedictus quamuis presbyter se *leuitam* dixit? opus est codice Parisino accurate explorato, quod aliis relinquo eo libentius faciendum, quo manifestius est loco istius qualiscumque episcopi Stephani ea inesse quæ apte contra Felicianos dicta sint, sed quam maxime dissonent ab eis quæ iterum iterumque in episcoporum litteris ad Leonem imperatorem proferuntur. *non alius adoptiuus et alius proprius dei filius uel non duo uenerunt filii uerus et falsus aut unus partim proprius, partim etiam adoptiuus*: a quouis episcopo, cum a. 458 imperatoris quæstionibus responderet, talia contra Dioscorum Timotheumque unam Christi naturam post incarnationem prædicantes scribi potuisse quis est qui credat? hic aliquid aut erratum aut confusum aut falsatum est; cauendum ergo ne iste locus Stephani ignoti genuinis encycliis inculcetur.

Vt catalogus metropolitanorum a quibus Leo imperator responsum petiit, et completus est et optime dispositus, ita ipsarum epistularum ordinem esse turbatum neque paucas deesse numeris quos p. 22—24 adscripsi, fit manifestum. cuius damni causa non fuit casus quisquam exterior quo mutilatus laceratusque sit codex ille unicus unde Parisinus *P* et Vindobonensis *W* deriuati sunt: nusquam enim hiant in ipsis epistulis magnæ lacunæ uel exciderunt dimidiæ siue tertiæ siue aliquantæ partes, sed semper totæ desunt epistolæ. ergo non casu exciderunt, sed omissæ sunt consilio hominis cui epistularum quarum unum idemque erat argumentum, uolumen ingens et incommodum uidebatur. quem hominem non alium fuisse crediderim quam illum qui Epiphaniî uersione encycliorum copulata cum aliis scriptionibus hinc illic corrasis Collectionem instituit quam Sangermanensem nuncupauit, atque membranis, ne nimis crescerent impensæ, pepercit. epistularum omissiones secuta est ordinis turbatio, qui in Epiphaniî translatione non aliter quam in opere primario Græco a catalogo non discrepasse putandus est; certe si numerorum quos epistolæ nunc præ se ferunt, seriem perlustraueris et cum catalogi ordine contuleris, etiam nunc seriei primariæ rudera cognoscere tibi uideberis. in fine epistolæ episcoporum secundæ Syriæ [xxii p. 40, 7] remansit in *PW* ex epistula episcoporum Euphratisiæ unum nomen prouinciæ, sequitur epistula episcoporum Osroenæ [xxiii]; in catalogo post episcopum Hierapolis [nr. 10] metropolis prouinciæ Euphratisiæ exhibetur episcopus Edessæ metropolis prouinciæ Osroenæ [nr. 11].

Epiphanium primum encycliorum corpus in Latinum sermonem transtulisse testatur Cassiodorus, cum ne ullo quidem uerbo innuit opus illud magnum multique laboris institutum esse ut antiquius corrigeretur. in prima Gestorum Chalcedonensium translatione haud pauca defuerunt, præterea et ante et post concilium a Iustiniano impositum a trium capitulorum defensoribus plurimum studii operæque Gestis illis impendebatur, pullulabant Constantinopoli exemplaria Græca noua et uaria: non

mirum igitur si primam uersionem paulo post sequebatur altera plenior et correctior. at in encycliis res longe aliter se habebat; corpus erat unius argumenti atque certis terminis inclusum, cui apud Græcos sane aliqua accrescere poterant, nihil apud Latinos quibus aditus ad Leonis papæ tomum alterum facile patebat. nihil igitur uerius simile quam post Epiphanium secundis curis aliquem laborem periculumque nouæ uersionis suscepisse. non recte Baluze [Nou. Coll. Conc. p. 1406] præter Epiphanium alteram encycliorum translationem extitisse opinatus est, quod et apud Facundum 2, 5 p. 686 et in epistula episcoporum Histriæ [t. III 2 p. 116, 7] loci qui extat p. 27, 12. 13 eadem legeretur uersio quæ discreparet ab Epiphanio et propter id ipsum a Pelagio papa II uituperaretur. Facundus enim sermonis Græci peritus non opus habebat uersione quam alius confecit; uel tunc quando aliena translatione operis alicuius Græci utitur, eum per multa exempla constat illam non presse sequi, sed semper fere aut plura aut pauciora de suo mutare. episcopi uero Histriæ locum illum non ipsi ex magna encycliorum uole expiscati sunt, sed qualis paratus iacebat, sumpserunt ex Facundo, quo neminem plus copiarum defensoribus trium capitulorum præbuisse testis nuper extitit Pelagius in opere quod conscripsit antequam pontifex factus causam pro qua diaconus pugnauit, ipse deseruit.

Inscriptionibus specialibus atque accuratis [p. 3, I. 9, 30] is qui Collectionem Sangermanensem instituit, ab encycliis discreuit quæ primo Collectionis loco posuit, Marciani quem mortuum esse diserte significat [p. 3, I], sacras duas, Pulcheriæ epistulam, Iuuenalis Palæstinæque episcoporum litteras synodales. Marciani coniugisque scripta ex Gestorum Chalcedonensium Græcorum corpore primario desumpta atque translata esse manifestum est neque dubito quin episcoporum litteræ Palæstinensium ex eiusdem prouenerint corporis exemplari, cui in fine tempore antiquissimo accreuerant; cf. quæ de eiusmodi additamentis exposui *Münch. Beitr. z. Papyrusforsch.* 5, 255 sq. *Zeitschr. f. Rechtsgesch.* 56. *Kan. Abtlg.* 25, 10.

III. DE LIBERATI BREVIARIO

Liberatus clericus Carthaginiensis se Romæ commoratum esse narrat [p. 134, 23—31], quando Hypatius et Demetrius episcopi ab imperatore Iustiniano missi Iohanni papæ II contra monachorum Acœmetarum legatos persuaserunt ut fidei formulam acciperet unum de trinitate esse passum [cf. Coll. Auell. ep. 84, 6. 26]. epistulam papa episcopis illis ad imperatorem portandam dedit d. 25. m. Mart. anni sine dubio 534; erat igitur Liberatus Romæ eo ipso tempore quo Belisarius Africam prouinciam ciuitatemque Carthaginem Vandalis deuictis imperio Romano reddidit. paulo post cum Reparatus episcopus Carthaginis factus [a. 535 Vict. Tunnun. p. 198, 26] ecclesiam Africanam denuo ordinaret, concilio totius Africæ Carthaginem conuocato duos episcopos cum Liberato diacono Romam misit qui papæ Iohanni confirmanda proponerent quæ synodus Africana de Arianis ad ecclesiam conuertentibus decreuerat. quoniam Iohannes d. 8. m. Mai. a. 535 decessit, Agapetus successor responsum reportandum dedit legatis Africanis d. 9. m. Sept. a. 535 [Coll. Auell. ep. 85—87]. in ecclesia Carthaginiensi restituta Liberatus munere archidiaconi sextæ regionis [p. 98, 31] fungebatur, dum Reparatus, postquam episcopi Africani Vigilium papam a communionem secluserunt Iustinianoque miserunt litteras pro defensione trium capitulorum, a. 551 ab imperatore Constantinopolim euocatus atque anno sequenti Euchaitam relegatus est; in eius locum contra uota cleri et populi Primosus diaconus ordinatus est. tum Liberatus peregrinationi quam initio operis commemorat, se dedisse putandus est; hariolatur Garnier [præf. XII] cum illum Reparato in exilium eunti comitem fuisse

dicat eadem leuitate qua eum scripsisse breuiarium fingit, cum Primosus *diem extremum obiisset*. neque huius neque illius mentio in Breuiario facta est; de peregrinatione nihil profert præter commorationem Alexandriæ non breuem [p. 119, 8. 99, 3]. opus aggressus est *aliquatenus feriatum animo a curis temporalibus* [p. 98, 32], qualibus feriis ubi frui potuerit nisi in monasterio librorum copia instructo doctisque studiis non alieno, exquirere non possum. scripsit postquam Vigilius mortuus est die 7. m. Iun. a. 555 [p. 138, 22], dum in exilio prope Constantinopolim uiuebat Theodosius episcopus Alexandrinus [p. 135, 28], qui mortuus est d. 22. m. Iun. a. 566. intentio libri uera est contra trium capitulorum accusatores concillique Constantinopoli a Iustiniano habiti auctores, qui quod concilio Chalcedonensi obtreptauerint, Eutychianistæ appellantur non aliter quam uniuersi duarum Christi etiam post incarnationem naturarum negatores a Leone papa Marcianoque imperatore. adiungitur autem etiam Nestorianorum impugnatio, quoniam inde a Dioscoro Timotheoque Aeluro omnium quicumque synodum Chalcedonensem siue totam siue partim repudiarunt, erat consuetudo synodi asseclis opprobrium Nestorianum inicere; hæc ut calumnia esse probaretur, necesse erat ut cum Eutychianistis etiam Nestoriani tractarentur.

Prima libri capita quibus de Nestorio Paulo Samosateno Apollinari agit, tota fere desumpsit ex *ecclesiastica historia nuper de Græco in Latinum translata* [p. 99, 1], id est ex Cassiodori Historia tripartita. ecce tabula:

- Cassiodor. 9, 3 = p. 100, 16—34. 36. 37
 12, 3 = p. 106, 4—13
 12, 4 = p. 99, 23—32. 101, 8—34
 12, 5 = p. 103, 27—104, 1. 5—8. 11—15
 12, 5. 6 = p. 105, 28—106, 3
 12, 7 = p. 106, 13—16.

unde petita sit *alia lectio* loci Socratis 7, 32¹⁸ sq. quam affert p. 99, 35—100, 6, hoc eruendum relinquo iis qui nouam Socratis recensionem codicibus uersionibusque fundatam parant.

Quo casu acciderit ut exemplar Prosperi chronicon, unde Liberatus p. 99, 18—20 temporis notationem de Nestorio transscripsit, nomen præ se ferret Lucentii, nulla potest coniectura iam diuinari; animaduertatur tamen in eis codicibus qui soli præfationem seruauerunt, quam Prosper operis præmisit editioni quam a. 455 instituit, ipsius Prosperi nomen deesse [cf. Mommsenii præfationem in Chron. min. 1 p. 344], quamuis nihil certius sit quam Prosperum chronica composuisse. num Lucentius iste idem putandus sit atque episcopus a Leone papa ad concilium Chalcedonense legatus, quærere mihi quidem otiosum uidetur.

Præter Cassiodori historiam se gesta synodalia et patrum epistulas adhibuisse ipse Liberatus testatur p. 99, 1. atque Ephesenorum quidem gestorum eum usum esse uersione quam littera *T* signauit, manifeste apparet ex eis quæ p. 106, 17—28 ex Cyrilli epistolæ ad Acacium Melitinensem uersione [t. 1 3 p. 195, 9—29] desumpsit. uerba enim Græca [t. 1 1, 4 p. 21, 10] μή προανατείλαντος αὐτοῖς καὶ οἰονεὶ προεῖσ-κεκομισμένου τοῦ συνδέσμου τῆς ὁμοπιστίας in uersione *T* ita translata sunt: *si non prior iretur et ueluti præferretur unius fidei uinculum*. pro corrupto PRIORIRETUR codices Rustici habent *prior oriretur*, quod ferri potest; at Liberatus falso coniecit *prius iretur*. similiter in eadem epistula cum uersione *T* in uerbis *quendam medium ordinem* [p. 109, 9 = t. 1 3 p. 201, 3] uocabulum omittit *medium*, quod necessarium est ad sensum.

Olim exposui [t. I 1, 4 p. XIII] in uersione Latina melius quam in collectionibus Græcis seruatas esse breues narrationes quibus epistolæ uel introducebantur uel inter se coniungebantur: illarum manifesta extant uestigia apud Liberatum, cf.

t. I 3 p. 47, 9-13 = p. 102, 31-34
 p. 179, 2-7. 8. 9 = p. 105, 23-27
 p. 37, 3. 4 = p. 102, 4. 5.

quæ igitur ex antiqua illa uersione a Liberato desumpta sunt, in notis meis inuenies; proxime ad ipsa uerba accedunt p. 105, 17. 18 = t. I 3 p. 107, 11. 12; p. 106, 33-107, 8 = t. I 3 p. 188, 27-189, 9, ubi lectiones *T* omnes fere apud Liberatum redeunt.

Præter hanc uersionem adhibuit alteram allocutionum quas Paulus Emesenus et Cyrillus Alexandriæ d. 25. m. Dec. a. 432 et d. 1. m. Ian. a. 433 habuerunt [t. I 1, 4 nr. 124-126], in qua Cyrilli sermo a trium capitulorum defensoribus, sicut exposui t. I 5, 2 p. III, interpolatus est; cf. quæ adnotaui ad p. 107, 15-22. 23-27. 28-31. cauendum uero est ne clericus Africanus, qui non aliter quam Facundus Græcum sermonem callebat [cf. p. 133, 10-12], Græca omnino non inspexisse credatur. epistula enim Cyrilli ad Valerianum, unde haud pauca excerpsit [p. 109, 30 sq.], in sermonem Latinum numquam translata est atque Iohannis Antiocheni interlocutionem contra Cyrillum et Memnonem [p. 104, 22 sq.] unus uertit Rusticus [t. I 4 p. 37, 3 sq.], qui a Liberato nusquam adhibitus est. Liberatum ipsum Iohannis interlocutionem atque excerpta ex Cyrilli litteris ad Valerianum transtulisse non est cur dubitetur, neutra uero ex Gestorum Græcorum corpore desumpsit. gesta enim synodi quam Iohannes statim post aduentum Ephesi habuit [V 151], tempore admodum recenti in Collectionem Vaticanam ex libro Irenæi inducta sunt neque Cyrilli epistula ad Valerianum in antiquis Gestorum corporibus locum habuit [cf. t. I 1, 4 p. XXVII. XXVIII]. hæc igitur singillatim tradita Liberatus accepit, ut putauerim, Alexandriæ. quæ de Augustini inuitatione ad concilium Ephesenum narrat p. 103, 2-10, ex memoria ecclesiæ Carthaginensis prouenerunt.

Gesta synodi Chalcedonensis se nuper Alexandriæ de Græco in Latinum translata suscepisse dicit p. 119, 8. exemplar, quod non admodum diligenter [cf. t. II 1, 3 p. XXVII] descripsit p. 119, 21 sq., erat uersionis antiquæ correctæ, quam littera ϕ signaui. habuit enim canones non post actionem VI, sicut Gesta Græca et uersio antiqua, sed in fine collocatos [p. 123, 9], quod a trium capitulorum defensoribus excogitatum esse demonstraui *Abhndlg. d. Bayer. Akad. d. Wiss.* XXXII 2 p. 18. epistularum ante gesta collectionem quam gestis præmisit primum non Rusticus, sed illa recensio ϕ , a Liberato adhibitam esse probatur Flauiani confessione [p. 116, 17 sq.] ex ista Collectione I desumpta et Valentiniani Eudoxiæque litteris ad Theodosium illiusque rescriptis [p. 119, 23-27 ex Epist. ante Gesta Coll. 19. 21. 22. 24, cf. p. 119, 26 *humanis rebus ablato* cum t. II 3 p. 17, 4 et p. 119, 24 *læsibilis nouitatis* cum eiusdem tomi et uoluminis p. 16, 7; ad p. 115, 29. 30 potius adnotanda erat Epist. ante Gesta Coll. 5 quam exemplar Græcum in Coll. H 3]. quæ ex actionum I. X. XI gestis excerpta sunt, iis Gestorum locos in notis adscripsi; excerptoris negligentiae et leuitatis luculentum extat documentum p. 115, 23 (Eutyches) *dixit legem se habere sancti Cyrilli et Athanasii quoniam ex duabus quidem naturis dixerunt ante adunationem, post adunationem autem et incarnationem non duas naturas sed unam*: in Gestis recensiois ϕ extat [t. II 3 p. 127, 21]: *ego legi beati Cyrilli et sanctorum patrum et sancti Athanasii quoniam ex duabus quidem naturis dixerunt ante adunationem, post autem adunationem et incarnationem non duas naturas, sed unam naturam dixerunt*.

Cassiodori historiæ ecclesiasticæ gestisque synodalibus et Cyrilli aliorum epistulis se adnexuisse dicit p. 99, 3 *illa quæ in Græco Alexandria scripto acceperit uel [= et] grauissimorum hominum didicerit narratione fidei*. huc referenda sunt quæ præter ea quæ de Vigilio Pelagio Theodoro Ascida ex castris partis suæ profert, Liberati propria dixeris, p. 123, 19—124, 1. 34—p. 125, 2. 4—10. 10—13 nonnulla additamenta ad Narrationis ordinem, quem infra tractabo; 13—33. 126, 5—130, 9. 29—p. 133, 7. 13—p. 134, 22. 138, 24—139, 33. omnia siue scripta siue narrata sunt a clericis monachisque Alexandrinis partis Proterii, Timothei Salafacioli, Iohannis Talaia, quos quamuis nonnulla notabilia atque ex rebus ipsis petita narrauerint, tamen sublestæ fidei fuisse atque multa ficta ueris admiscuisse præcipue per ea probatur quæ de Iohannis Talaia innocentia Liberato persuaserunt, cf. *Abhndlg. d. Bayer. Akad. d. Wiss. N. F.* 10 p. 196. 203.

Has auctoritates ipse initio libri enumerat, sed non solas adhibet. corpus encyclicorum diserte commemorat p. 124, 33, postquam illius epistularum 6. 7. 9 argumenta breuiter indicauit. sunt tamen scriptiones ex quibus haud pauca in breuiarium transtulit nulla auctorum mentione facta. eis quæ ex Cyrilli ad Valerianum epistula p. 109, 20—38 excerpserit, adiecit locum ex *collatione quam Ypatius Ephesiorum episcopus contra Acephalos suscepit iussione Iustiniani*, quem locum desumpsit ex uersione Latina epistolæ quam Innocentius episcopus Maroniæ ad Thomam presbyterum de illa collatione scripsit [cf. notam ad p. 110, 1—6]. multo plura transtulit ex translatione, quæ extat alterius ab eodem episcopo scripti opusculi, cf. p. 110, 19—29. 31—p. 111, 6. 21—24. 112, 1—3 cum notis. de hac translatione egi olim in huius Conciliorum œcumenicorum editionis primitiis t. III 2 p. xvi atque uel nunc teneo quæ tum conieci Innocentii et epistolam et istud opusculum a Iustiniani legatis Hypatio et Demetrio a. 534 Romam esse portata. quoniam ipso illo tempore Liberatus quoque Romæ degebat, translationes illæ ad eius notitiam peruenerunt. Basilii uero monachi libellos, Iohannis Antiocheni, Cyrilli, Procli de Theodoro epistulas, totam illam materiem qua interspersa uel adiecta intentionem opusculi Innocentiani in contrarium uertit [cf. *Concilstud.* 2 p. 42 sq.], initio controuersia de tribus capitulis congestam ab illorum defensoribus Carthaginem, ubi Vigilio resistere cœptum est, transportatam fuisse crediderim ibique a Liberato inspectam. neque tamen ullum extat uestigium unde Facundi libros ab eo lectos esse probetur.

Vnde Narrationis ordo de prauitate Dioscori qui fertur, id est epitome commo-nitorii, quod magistratus quidam laicus Constantinopolim legatus Romæ Felicis papæ auspiciis de re Acaciana accepit [cf. *Abhndlg. d. Bayer. Akad. d. Wiss. N. F.* 10 p. 264 sq.], sibi peruenerit, Liberatus ipse non dicit: eam in breuiario compilatam esse dudum constat, cf. p. 124, 2—11. 14. 15. 27—33. 125, 3—4. 5—6. 10—13. 126, 1—5. 130, 10—28 cum notis. imprimis ultimo loco p. 130, 23—28 conlato cum eis quæ in epitoma aliunde adnexa sunt [cf. l. c. p. 267], manifestum fit ipsam eam epitomæ formam quæ in Collectione Veronensi primaria pro introductione erat, a Liberato esse compilatam. atqui collectionem illam sub finem a. 498 quo tempore Anastasius papa mortem obiit, compositam esse l. c. p. 272 sq. demonstraui. crediderim igitur epitomam illam ad Liberati notitiam Romæ uenisse.

V. DE CETERIS COLLECTIONIS PARTIBVS

Secuntur Liberati breuiarium in codicibus *PW* hæc:

- a) *incipit liber sc̃i Prosperi pro predicatoribus gratia d̃i contra librum Cassiani p̃bri qui prenotatur de protectione d̃i*: PL 51, 215 sq.

- b) *incipit epistola sci Aurelii epi ad omnes epos per Byzacenam et Arziguitanam prouincia(m) constitutos de damnatione Pelagii atque Celestii*: cf. Maassen p. 355 nr. 376
- c) *incipit epistola excerpta gestis habens contra Pelagium hereticum et alia de libellis eius que in Palæstina synodo sibi obiecta ipse damnare cōpulsus est*: excerpta de Augustin. epist. 186, cf. Maassen l. c. nr. 377, 2
- d) *incipit epistola sci Gelasii ad Eufimium Constantinopolitanum*: edidi in Coll. Veron. 12 [*Abhndlg. d. Bayer. Akad. d. Wiss. N. F.* 10 p. 49 sq.].
- e) *INCIPIT PAPAE DAMASI VRBIS ROMAE AD PAVLINVM EP̄M ANTIOCHENE CIVITATIS DE CAPITVLIS FIDEI CONTRA MACEDONIVM ET EVNOMIVM ET APOLLINAREM HERETICOS. Dilectissimo fratri Paulino Damasus. Per filium meum Vitalem — suscipiendo tribuat exemplum*, cf. Maassen p. 232 sq. sequitur *CONFESSIO FIDEI CATHOLICAE QVAM PAPA DAMASVS AD PAVLINVM ANTIOCHENVM EP̄M MISIT POST CONCILIVM NICENVM. Quod in urbe romana postea congregatum est catholici epi addiderunt de sp̄u sco et quia postea is error inoleuit ut quidam ore sacrilego — sine dubio credemus. EXPLICIT CONFESSIO CATHOLICAE FIDEI QVAM SVBDIDIT DAMASVS PAPA EPISTVLAE SVAE AD PAVLINVM EPISCOPVM CONTRA MACEDONIVM EVNOMIVM ET APOLLINAREM HERETICOS. confessio hæc edita est ab amico defuncto C. H. Turner in Eccles. Occid. monum. etc. 1, 283 sq.; cf. quæ de ea exposui Zeitschr. f. neutest. Wiss. 34, 189 sq.*

Disserui de hac parte codicum *PW* in libro quem p. XVIII attuli, p. 279 sq., unde ea quibus lectori opus est, repeto. tria prima a) b) c), quorum intentio est contra sectam Pelagianam, a Collectione Sangermanensi aliena esse uel sine demonstratione intellegitur. per se stat Prosperi liber, b) c) de collectione Quesneliana deriuata esse uidentur. neque magis d) e), quæ ne inter se quidem arte cohererent, ad Collectionem Sangermanensem pertinent, quorum e) proxime ad Quesnelianam accedit, d) ex Collectionis Veronensis forma quadam aucta desumpta est. ceterum notatu dignam est correctorem codicis *W* anticum in Gelasii epistula aliter quam in ipsa Collectione Sangermanensi non de suo emendare, sed de alio codice.

Quæ secuntur, omnium codicum *PWIT* usque ad Collectionis finem communia sunt. nr. 3—8 pertinent non aliter quam Liberati breuiarium ad controuersiam de tribus capitulis. quorum defensores inter argumenta quibus pro Theodoro Mopsuesteno pugnabant, patrum orthodoxorum proferebant epistulas unde eum cum illis familiaritate et amicitia coniunctum neque pro hæretico habitum esse probarent. Facundus [7, 7] qua solet argumentationis copia rem tractando tres affert epistulas, primo Iohannis qui appellatur Chrysostomi epistulam 212, quæ de exilio scripta est, deinde Gregorii Nazianzeni epistulas 121 et 152. Iohannis quidem epistula sine dubio ad Mopsuestenum directa est, Gregorius epistulam 121 ad adolescentem aliquem scripsit quem ad sedem Mopsuestenam postea prouectum esse neque probari neque refelli potest, alteram quæ nunc 152, olim 88 numerata est, non ad Theodorum qui episcopis prouinciæ Ciliciæ II connumerabatur, destinatum esse constat, sed ad metropolitanum prouinciæ Cappadociæ II, ad quam pertinebat Nazianzus, scilicet ad episcopum Tyanorum.

Hæ tres epistolæ quodam modo instar nuclei fuerunt istius argumentationis parum feliciter ex epistulis Gregorii petita. nam collector Sangermanensis non modo easdem atque Facundus primo loco collocat, ordine sane non bene mutato, sed eiusdem quoque uersionis præter quasdam differentias, quæ quamuis minutæ sufficiunt